

N:o 32.

Ank. till Riksd. Kansli d. 3 April 1869, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 32, angående Herr C. J. Svenséns motion N:o 255 om theatercensuren afskaffande.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion N:o 255 har Herr C. J. Svensén föreslagit:

”att den så kallade theatercensuren och dithörande förordning upphäves, samt att hvarje theaterföreståndare i stället underkastas laga ansvar för de stycken, han å scenen låter uppföra.”

Såsom skäl härför har motionären hufvudsakligen anført, att nämnda censur syntes honom oförenlig med tidsandan och Tryckfrihets-förordningens mening; att vårt land måste se sig förödmjukadt af den anomali, som kallas theatercensur, vid sidan af det fria ordets rätt, då det tryckes; att vederbörande censorer mången gång stadnat i förlägenhet vid bedömandet af en författares arbete, såsom vida skild från de förres verkningskrets och omdömesförmåga.

Utskottet, till hvars förberedande behandling ifrågavarande motion blifvit hänvisad, får med anledning häraf anföra följande:

Ehuru dramatisk censur af ålder varit utöfvad i flera andra länder, förskrifver den sig i Sverige först från 1834 års riksdag. Vid nämnda riksdag väcktes nemligen motion om rättighet för enskilda theatrars bildande så väl i hufvudstaden som i landsortsstäderna och i sammanhang dermed förslag att, af nödig omsorg för sedlighetens helgd och bevarande, censur å theaterstycken borde utöfvas, innan desamma finge å enskilda theatrar upp-

föras. Dessa förslag blefvo af Rikets Ständer, på tillstyrkan af Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet, bifallna, och skrifvelse i ämnet afläts till Kongl. Maj:t den 22 December 1834, innehållande att "då Rikets Ständer, i anledning af gjord framställning, ansett införandet af censur å de stycken, som uppföras på enskilda theatrar, såväl i hufvudstaden som landsorterna, vara både nyttigt och af behovet påkalladt, helst theatern kan betraktas som ett moraliskt bildningsmedel, samt det således är angeläget att förekomma sådana missbruk, hvarigenom detta ändamål kan motverkas, så, och då det icke bör möta särdeles hinder att äfven i rikets mindre städer erhålla personer, åt hvilka uppdrag i afseende på nödig censur och tillsyn i detta fall kan anförtros, hafva Rikets Ständer skolat hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om utfärdande af nådigt stadgande derom: att theaterstycken icke må på enskilda theatrar uppföras, utan att förut vara granskade och godkända af dertill förordnad person eller auktoritet."

Med anledning häraf uppdrog Kongl. Maj:t genom cirkulär den 7 Mars 1835 ifrågavarande granskningsrätt åt Öfverståthållaren i Stockholm och landshöfdingarne i residensstäderna, hvarjemte landshöfdingarne skulle ega att uti andra städer inom länen åt borgmästaren eller någon annan, som genom sin upplysning och sitt anseende kunde befinnas dertill tjenlig, uppdraga att på eget ansvar granskningsrätten utöfva.

Genom ett ytterligare cirkulär den 15 Augusti 1842, har Kongl. Maj:t stadgat, att tiden för verkställande af censur öfver skådespel bestämmes till högst en månad efter det ett theaterstycke blifvit för undergående af sådan granskning till vederbörande inlemnadt.

Några andra föreskrifter rörande ifrågavarande censur eller sättet för densammas utöfvande förekomma, så vidt Utskottet kunnat erfara, icke, med undantag af ett Kongl. Maj:ts utslag den 18 April 1844, hvarigenom förklaras, att besvär mot verkställd censur ej må ega rum.

I afseende å tillämpningen af censurförfattningen, har, så vidt Utskottet derom kunnat inhemta kännedom, densamma åtminstone för hufvudstaden med ytterst få undantag bestått endast deruti, att ur till granskning inlemnade theaterstycken blifvit uteslutne åtskilliga uttryck, i hvilka myndigheter eller lefvande personer blifvit förlöjligade eller framställda i en ofördelaktig dager; äfvensom enahanda åtgärd blifvit vidtagen, då uttryck af dylik beskaffenhet rörande främmande magter eller deras styrelser förekommit.

Om det å ena sidan icke lärers kunna bestridas, att den dramatiska konsten utgör ett kraftigt bildningsmedel, som är i hög grad egnadt att väcka och lifva känslan för det sköna, det sanna, ädla och fosterländska, så är det å andra sidan lika otvifvelaktigt, att denna konst, utöfvad i en falsk riktning, kan i icke mindre grad framkalla alldeles motsatt verkan; och i tider af oro och stark politisk spänning bringa passionerna till våld-

samma och häftiga utbrott. Inflytandet af skådespelarekonsten i dessa hänseenden är så mycket större, som hon till sitt förfogande och för uppnåendet af sina syften kan tillgodogöra sig alla andra sköna konster, och är i tillfälle att samtidigt utöfva sitt inflytande på en större mängd individer. Att från myndigheternas sida skådespelarekonstens missbruk noggrannt och allvarligt beifras, synes derföre vara fullt ut lika nödvändigt som vakandet deröfver, att ej andra konstgrenar eller det fria ordet missbrukas till skada för allmän moral och samhällsordning, eller ock till förolämpningar mot offentliga myndigheter och enskilda personer.

Men om myndigheternas ingripande härvidlag sålunda är berättigadt och befogadt, så följer deraf dock ingalunda, att bästa sättet för detta ingripande är att söka i en föregående censur. Utskottet anser fastmer en dylik censur vara hvarken möjlig att i allmänhet åstadkomma, eller, om den ock vore möjlig, lämplig eller till ändamålet ledande.

För att kunna bedöma, huruvida ett anmaldt skådespel i ofvanberörda hänseenden kan vid sitt uppförande komma att verka mera skadligt än gagneligt, huruvida dess uppförande bör aldeles förvägras eller medgifvas under iakttagande af vissa förändringar; dertill fordras hos censorn förmåga att klart uppfatta andan af skådespelet, att känna alla hjälpmedel, som vid utförandet stå konsten till buds, och till och med, under vissa förhållanden, att kunna bedöma den för tillfället rådande sinnesstämningen hos publiken. I allmänhet torde det ej lyckas att finna personer med dessa egenskaper villiga att åtaga sig ett dylikt uppdrag, och sällan torde dessa egenskaper vara att finna just hos polismyndigheterna.

Men äfven om det skulle lyckas att finna lämpliga censorer, synes det dock Utskottet vara föga sannolikt att de i censuren liggande preventiva åtgärderna mot skådespelarekonstens missbruk skulle leda till det afsedda ändamålets uppnående, utan snarare i de flesta fall tvärtom verka menligt. Censuren kan nemligen icke gerna sträcka sig längre än till den skrifna eller tryckta texten. Hvad de stora och ryktbara dramatiska arbetena beträffar, torde väl dessa vanligen fortfarande såsom hittills, blifva af censuren ovidrörda; och dock är det just dessa, som under vissa tidsförhållanden *kunna* på allmänheten utöfva det största inflytandet, och hvarå exempel icke heller saknas. De små tillfällighetsstyckena åter, ofta af temligen löst innehåll, och mot hvilka poliscensuren hittills förnämligast riktat sin uppmärksamhet, hafva sin retelse visserligen till någon del i de mer eller mindre lyckade anspelningarne på dagens frågor, men lika mycket och kanske ännu mer i dekorationer, kostymering, musik, dans och hela det stumma spelet. Allt detta lärer väl emellertid likaledes förblifva ovidrördt af den föregående granskningen; och erfarenheten har i detta hänseende äfven ådagalagt, att då myndigheterna ingripit och framtvingat uteslutningar eller förändringar i

texten, så har konsten lätt förstått, att just i det stumma spelet bittert hämnas på censurmyndigheten, som sålunda härvidlag visat sig vara kraftlös.

Det finnes visserligen äfven ett annat slag af theaterstycken, för hvilka censurens nödvändighet ofta åberopas, och det är sådana, genom hvilka allmän sedlighet skulle såras. Det var ock förnämligast sådana stycken, som Rikets Ständer vid 1834 års riksdag afsågo, då de begärde införandet af theatercensur. I denna riktning har dock censuren litet eller intet utträttat, och detta väl derföre att den härvidlag ingenting förmår. Grofva och oskickliga uttryck kunna visserligen uteslutas; men likasom i de nyss förut omnämnda styckena återstår äfven här spelet, hvaruti en illa maskerad och derigenom fullt lika vidrig osedlighet kan uttryckas som med blotta orden; — återstår musiken, hvari de mest sinnliga elementer kunna nedläggas; — återstår dansen och kostymerna, hvarigenom anständigheten kan djupt såras. Erfarenhet i detta hänseende saknas visserligen icke. Utskottet är af den öfvertygelse, att, om icke allmänhetens känsla för det anständiga och rena i detta hänseende utöfvar censuren, så blifver hvarje preventiv åtgärd kraftlös och i flera fall skadlig, hvadan den nuvarande censuren torde, såsom motionären föreslagit, kunna utan fara afskaffas.

Beträffande motionärens hemställan, att i stället för censuren måtte inträda skyldighet för hvarje theaterföreståndare att stånda laga ansvar för de stycken, han å scenen låter uppföra, så lærer sådant falla af sig sjelft. 18 kapitlet af gällande strafflag, hvilket handlar om sedlighetsbrott, innehåller i § 13 sådana straffbestämmelser, att de kunna tillämpas på och ådömas theaterföreståndare eller skådespelare, som genom scenisk föreställning sårar tukt och sedlighet.

Hvad åter angår den händelse, att theaterföreståndare eller skådespelare skulle missbruka dramatisk konst eller i allmänhet scenisk föreställning derhän, att han gjorde sig skyldig till brott eller förseelse af det slag, hvilket inom rättsvetenskapen med ett allmänt uttryck benämnes *delictum publicum* (politiskt brott), så torde gällande strafflag få anses jemväl uti ifrågasvarande afseende vara så fullständig, att brott eller förseelse af dylik art icke blifver utan straff; och äfven om förhållandet icke vore sådant, tillkommer det icke Utskottet att framställa något förslag i syftning att förfullständiga strafflagens bestämmelser i detta afseende. Det torde ock ligga i sakens natur, att vederbörande polismyndigheter ega befogenhet, att, derest under en offentlig föreställning sedlighetsbrott eller *delictum publicum* föröfvas, ögonblickligen skrida in för att undertrycka det osedliga eller politiskt vådliga. Repressiva åtgärder af sådan beskaffenhet innebära sitt eget berättigande och lära svårligen kunna genom lagstiftningen noggrannt bestämmas. Men för den händelse att dylik lagstiftning finnes erforderlig, lærer det

det ankomma på Kongl. Maj:t att, vare sig med eller utan Riksdagens medverkan, åstadkomma en sådan.

Af dessa skäl får Utskottet inskränka sig till att vördsamt föreslå,

det Riksdagen uti underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte hemställa om upphäfvande af den genom Kongl. Brefvet den 7 Mars 1835 anbefallda granskning af till uppförande å enskilda theatrar anmälda dramatiska arbeten.

På Utskottets vägnar:

G. W. Gumælius.

Ordförande.
